

Sveriges lantbruksuniversitet
Swedish University of Agricultural Sciences

Fakulteten för naturresurser och
jordbruksvetenskap

SLAKTHUSOMRÅDET

En gestaltning enligt Jane Jacobs

Hedvig Lindblom Ågren

Kandidatarbete 15 hp, institutionen för stad och land
Landskapsarkitektprogrammet, Ultuna
Uppsala 2014

Titel: Slakthusområdet — En gestaltning enligt Jane Jacobs
Engelsk titel: Slakthusområdet — A design according to Jane Jacobs
© Hedvig Lindblom Ågren
Handledare: Ylva Dahlman, SLU, institutionen för stad och land
Examinator: Lena Steffner, SLU, institutionen för stad och land
SLU, Sveriges lantbruksuniversitet, fakulteten för naturresurser och jordbruksvetenskap
Institutionen för stad och land, avdelningen för landskapsarkitektur
Omfattning: 15 hp
Nivå: Grundnivå G2E
Kurs: EX0725, Projekt i landskapsarkitektur
Landskapsarkitektprogrammet, Ultuna
Nyckelord: Jane Jacobs, Kevin Lynch, Slakthusområdet, stadsplanering, Stockholm
Omslagsbild: Passagen i Centralslakthallen på Rökerigatan © Hedvig Lindblom Ågren
Publiceringsår: 2014
Publiceringsort: Uppsala
Online publication of this work: <http://epsilon.slu.se/>

Abstract (Slakthusområdet)

Slakthusområdet, an old meatpacking district, in southern Stockholm is on the brink of large changes. Sten Nordin, a representant from the municipality of Stockholm, has made loose promises to corporations like IKEA and IKANO to allow them to raise shopping centres, hotels, and the like.

In this study Jane Jacobs' theory of city planning is explored and applied to how Slakthusområdet could be developed. The theory contains four principles: that the district must have more than one primary function, it must be in a small scale and finely grained, a mix of buildings with different ages and aesthetics, and that a large enough concentration of humans are present at all times. According to Jacobs all these four principles must be fulfilled for the district to be fully functional and vivacious.

Two methods are conducted in analysis of Slakthusområdet: one based on Kevin Lynch's method and one based on a SWOT-analysis of Jane Jacobs' theory.

Based on the results and even further on Jacobs theory, a design programme is derived and an example of how the masterplan of the Slakthusområdet could be developed designed. The design programme contains five points: dense and clear blocks, keeping parts of the existing buildings, buildings facing streets, clearer paths through the district, more housing, more entrances to the district.

The study is concluded with a discussion if Jane Jacobs' theory is optimal for basing real life projects on, and how and if it is possible to compliment the method described with other methods and theories. The conclusion is that Jacobs' theory will probably work, but would go very well with other methods and theories. For example Jacobs' theory neglects green and open spaces in the city, something that has been proven to improve quality of life for citizens.

Sammanfattning (Slakthusområdet)

Slakthusområdet i södra Stockholm står inför stora förändringar. Sten Nordin, ett borgarråd i Stockholms kommun, har gjort lösa löften till företag som IKEA och IKANO för att låta dem etablera sina varuhus, hotell och liknande i området.

I den här uppsatsen undersöks Jane Jacobs teori om stadsplanering och hur den kan appliceras på hur Slakthusområdet kan komma att utformas. Teorin innehåller fyra villkor: området måste ha mer än en primär funktion, det måste vara småskaligt och finkornigt bebyggt, en variation ska finnas i bebyggelsens ålder och utseende, och en tillräckligt hög koncentration av människor måste befinna sig på platsen under dygnets alla timmar. Enligt Jacobs måste alla fyra villkor uppfyllas för att området ska bli fullt funktionellt och levande.

Två analyser genomförs i undersökningen av området: en baserad på Kevin Lynchs metod och en baserad på SWOT-analys av Jane Jacobs teori.

Baserat på resultatet av analysen och vidare på Jane Jacobs teori tas ett program fram och ett exempel på Slakthusområdets utformning designas. Programmet innehåller fem punkter: Täta och tydliga kvarter, bevarande av delar av befintlig bebyggelse, hus som vetter mot gata, tydligare stråk genom området, fler bostäder, och fler entréer till området.

Arbetet avslutas med en diskussion huruvida Jane Jacobs teori är optimal för att basera riktiga projekt på och hur och om det är möjligt att komplimentera teorin med andra metoder och teorier. Slutsatsen blir att Jane Jacobs teori förmodligen skulle fungera, men att det skulle vara välgörande med andra metoder och teorier som komplement. Exempelvis tar inte Jacobs teori hänsyn till öppna och gröna ytor i staden, någonting som visat sig höja livskvaliteten för stadsbor.

Innehåll

INTRODUKTION	5
BAKGRUND	5
1. SLAKTHUSOMRÅDET	5
2. STADSBYGGNADSTEORIER.....	5
BEGREPP	5
SYFTE OCH FRÅGESTÄLLNING	5
METOD OCH TEORI.....	6
ANALYSMETODER	6
1. JANE JACOBS OCH SWOT.....	6
2. KEVIN LYNCH.....	6
3. GESTALTNING	7
AVGRÄNSNINGAR.....	7
1. ÄMNE.....	7
2. GEOGRAFISKT OMRÅDE	7
3. DETALJNIVÅ	7
RESULTAT.....	8
SWOT ENLIGT JANE JACOBS TEORI	8
1. STYRKOR.....	8
2. SVAGHETER.....	8
3. MÖJLIGHETER	8
4. HOT.....	8
KEVIN LYNCH.....	9
1. METODENS BETYDELSE	9
2. RESULTAT	9
GESTALTNING	10
1. PROGRAM	10
2. PLANBESKRIVNING	10
3. ILLUSTRATIONSPLAN	12
DISKUSSION	13
RÄCKER DE VALDA METODERNA?.....	13
RÄCKER OMRÅDESBEGRÄNSNINGEN?.....	13
KÄLLKRITIK OCH POLITISKA IDEOLOGIER	13
FORTSATTA STUDIER.....	13
REFERENSER.....	14

INTRODUKTION

Städerna växer så att det knakar. Jordens befolkning ökar och allt fler väljer att flytta till städerna. När stadskärnorna växer utåt måste tidigare industriområden och förorter flytta på sig eller förändras.

Vad som händer med stadens årsringar har betydelse för både staden som helhet och den specifika platsens framtid. Staden måste kunna fortsätta växa om så behövs, och för platsen blir hanteringen avgörande för vad som kan hända där. Blir den en glesbebyggd förort, eller blir det en ny tätare stadsdel som kan integreras i storstaden?

Sverige har en kultur av att bygga ut våra växande städer med förorter, exempelvis funktionalistiska ABC-städer och miljonprogram. Men detta är i förändring. Allt fler vill bo i staden snarare än förorten. De svenska innerstäderna har ett behov av att byggas ut. Att nyskapa stadslik stad är därför ett högst aktuellt ämne idag (Nerlund 2014).

BAKGRUND

1. SLAKTHUSOMRÅDET

Slakthusområdet i södra Stockholm är ett område med industrier och verksamheter, av vilka många har varit relaterade till livsmedelsindustrin. Nu är industrierna på väg bort från det centrala läget. Idag står den gamla industribebyggelsen kvar mellan det växande Globenområdet och närliggande villaområden. Vad är det som ska hända med Slakthusområdet?

Stockholms innerstad expanderar kraftigt, och kommer förr eller senare att flytta utanför tullarna söderut. Stockholms kommun har en framtidsvision för hur söderförorterna ska bilda den nya Söderstaden, där Slakthusområdet ingår (Stockholms stad 2010). Det gör det viktigt att området redan nu utformas på ett sådant vis att det kan fungera som en riktigt stadsdel, inte bara som förort eller externt köpcentrum.

Stockholms kommun har lagt fram förslag på att bygga ut grannen, centrumet Globen City Shopping. Idag finns löften från Moderaterna om att låta IKEA och IKANO flytta dit och bygga varuhus, men inga bindande avtal har tecknats. Företagen har även uttryckt intresse för att bygga bostäder (Hellekant 2013). Det finns många åsikter om det verkligen är just varuhus som lämpar sig bäst i Slakthusområdet. Den pågående debatten involverar företag, lokalbefolkning och kommunalpolitiker. Den sittande kommunstyrelsen är inte överens, då bland annat Moderaterna är positiva till en etablering av IKEA och IKANO (Nordin 2013), medan Centerpartiet är negativt (Ankersjö 2014).

2. STADSBYGGNADSTEORIER

Idag finns intresse av metoder för att skapa en levande och funktionell stad. Stockholm växer fort och förorterna varken hinner med eller har rätt förutsättningar för att kunna bli som innerstaden. Sedan

1980-talet har man i Stockholm försökt bygga nya stadslika stadsdelar, exempelvis i Skarpnäck och Hammarby sjöstad, men inte lyckats till fullo (Nerlund 2014, s. 39).

Den amerikanska arkitektur- och stadsplanekritikern Jane Jacobs skrev 1961 boken *Den amerikanska storstadens liv och förfall* där hon beskrev de funktioner som naturligt uppkommer och är livsviktiga för gatulivet och staden. Jacobs fokuserar på användarna och deras varierande behov av staden och hur stadens struktur i sin tur påverkar dem. Jacobs formulerar fyra villkor för en välfungerande stadsdel:

- » *Stadsdelen, och så många som möjligt av dess beståndsdelar, måste fylla mer än en primär funktion; helst mer än två. Dessa funktioner måste medföra närvaron av människor som rör sig utomhus på olika tider och av olika skäl, men som kan använda många faciliteter gemensamt.*
- » *De flesta kvarteren måste vara korta, vilket innebär att tvärgatorna och gathörnen måste komma tätt.*
- » *Stadsdelen måste bestå av en blandning av hus som varierar i ålder och skick; en försvarlig del av dem ska vara gamla, så att den nödvändigaste avkastningen också varierar. Denna blandning måste vara finkornig.*
- » *En tillräckligt hög koncentration av människor måste finnas i området, oavsett varför de befinner sig där. Detta gäller även de som vistas där därför att de bor där (Jacobs 2005, s. 176)*

Enligt Jacobs är alla villkor lika viktiga, och bör uppfyllas för att en stadsdel ska ha mångfald och ett aktivt gatuliv. Med andra ord att stadsdelen är levande och funktionell. Teorin är högst intressant idag då det är den här sortens stad man vill nyskapa utanför stadens tullar (Stockholms stad 2010).

BEGREPP

Primära funktioner är anledningar att vara på en plats. Det kan vara allt från boende till arbete, butiker och kommunala verksamheter som skolor och bibliotek (Jacobs 2005, s. 187).

Sekundär mångfald kan uppstå när det finns ett rikt utbud på primära funktioner på en plats. Detta kan skapa ett sådant klimat att fler verksamheter, primära funktioner, söker sig dit (Jacobs 2005, s. 189).

Levande stadsdel är ett återkommande begrepp i uppsatsen. Med det menar jag att det finns god mångfald av verksamheter och ett aktivt gatuliv. En levande stadsdel med god mångfald är också en *socialt hållbar* stadsdel, då den ger möjlighet till lokala verksamheter.

Stadslik syftar till ett tätbebyggt område med funktionen av stad: hög befolknings- och verksamhetstäthet, gatuliv, med mera.

Begreppet *finkornigt* betyder småskaligt, alltså att bebyggelsen har små beståndsdelar, tätt inpå varandra. Dessa beståndsdelar kan vara bostadshus, hus för verksamhet, parker, med mera.

SYFTE OCH FRÅGESTÄLLNING

Syftet med mitt kandidatarbete är att undersöka Slakthusområdet utifrån Jane Jacobs stadsbyggnadsteori för att därefter gestalta ett förslag som illustrerar en lösning på områdets framtida utformning. Analysen och gestaltungsförslaget ska kunna fungera som rekommendationer i det pågående detaljplanarbetet.

Frågeställningen jag ska utgå ifrån är: Hur kan man skapa en levande stadsdel i Slakthusområdet utifrån Jane Jacobs fyra villkor?

Slakthusområdet som det ser ut idag. Områdesgränsen markerat i röd streckad linje (Stockholms stadsbyggnadskontor 2012).

METOD & TEORI

Arbetet utförs i två steg: analys och gestaltning. Först utförs en djupgående SWOT-analys med utgång ifrån Jane Jacobs teori om stadsbyggnad (Jacobs 2005, s. 176) och en något ytligare analys utifrån Kevin Lynchs teori om element i staden (Lynch 1960). Därefter tas ett gestaltungsförslag fram utifrån resultatet på de tidigare analyserna.

SWOT-analysen utifrån Jacobs teori utförs för att undersöka vilka möjligheter, hot, styrkor och svagheter som finns inom Slakthusområdet, utifrån rådande förhållanden. En mer djuplodande beskrivning av vad Jane Jacobs fyra villkor utförs och går in på vilka sätt villkoren kan appliceras på just Slakthusområdet.

Kevin Lynchs analysmetod används för att få en förståelse för hur området fungerar idag. Analysmetoden beskrivs med förklaringar på elementen som undersöks och om vad metoden kan säga om området.

Som underlag till analyserna ska inventering göras i Slakthusområdet. För att få förstahandskunskaper om hur området ser ut, fungerar och upplevs krävs platsbesök som underlag.

1. JANE JACOBS OCH SWOT

Jane Jacobs formulerade fyra villkor i boken *Den amerikanska storstadens liv och förfall* (2005, s. 176). Utifrån dessa villkor utförs en SWOT-analys.

Initialerna i analysmetoden SWOT står för strengths, weaknesses, opportunities och threats, alltså styrkor, svagheter, möjligheter och hot. I undersökningen läggs fokus på att analysen utförs ur ett Jacobskt perspektiv. Det innebär att SWOT-värderingarna ska göras utifrån Jacobs fyra villkor. Analysen utförs både i fält och utifrån kartstudier, och redovisas både grafiskt och i text.

Piktogram SWOT-analys. Grönt för styrkor, gult för svagheter, blått för möjligheter och rött för hot.

1.1. Primära funktioner och sekundär mångfald

Stadsdelen, och så många som möjligt av dess beståndsdelar, måste fylla mer än en primär funktion; Helst mer än två. Dessa funktioner måste medföra närvaron av människor som rör sig utomhus på olika tider och av olika skäl, men som kan använda många faciliteter gemensamt (Jacobs 2005, s. 179).

I levande och socialt hållbara stadsdelar måste flera *primära funktioner* finnas enligt Jacobs, alltså ett flertal anledningar att vara på platsen. Om exempelvis bara bostäder finns på ett område betyder det att de som bor där måste söka sig till andra platser för att arbeta, handla, gå i skolan och så vidare. De verksamheter som finns på platsen skulle försvinna till följd av detta. Det innebär att stadsdelen är beroende av att andra stadsdelar kan tillgodose dessa funktioner. Enligt Jacobs är alltså inte en sådan stadsdel socialt hållbar (Jacobs 2005, s. 188).

Med ett flertal välfungerande primära funktioner kan *sekundär mångfald* uppstå, alltså att fler verksamheter söker sig till platsen just för att dessa primära funktioner finns där, vilket skapar bra klimat för företagsamhet (Jacobs 2005, s. 189).

I SWOT-analysen bedöms hur välanpassad bebyggelsen är för etablering av verksamheter och om den kan omvandlas i detta syfte.

1.2. Mindre kvarter och mer verksamhet

De flesta kvarteren måste vara korta, vilket innebär att tvärgatorna och gathörnen måste komma tätt (Jacobs 2005, s. 205).

Med korta kvarter skapas en mer lättgenomtränglig stad menar Jacobs. När man promenerar genom stadsdelen behöver man inte ta lika långa omvägar, och det kan bli lättare och snabbare att orientera sig. Det innebär också att man får en större valmöjlighet att ta olika vägar, och att hitta och besöka nya primära funktioner i området (Jacobs 2005, s. 208).

Kvarter med mindre yta innebär att den relativa fasadsträckan mot gata jämfört med lokalytan ökar. Detta gör att fler verksamheter kan etablera sig och få en lokal som vetter ut mot en gata (Jacobs 2005, s. 207). En tät och finkornig stad bidrar alltså till en sekundär mångfald genom sin struktur (Jacobs 2005, s. 213).

I SWOT-analysen bedöms kvarterslängd och bebyggelsens möjligheter till omformning eller uppdelning för detta villkor.

1.3. Blandning av ny och gammal bebyggelse

Stadsdelen måste bestå av en blandning av hus som varierar i ålder och skick; en försvarlig del av dem ska vara gamla, så att den nödvändigaste avkastningen också varierar. Denna blandning måste vara finkornig (Jacobs 2005, s. 215).

Nya och gamla hus har olika standard och därmed olika hyresnivåer. Äldre hus har oftast lägre hyror, vilket möjliggör för människor från med ekonomisk standard och mindre verksamheter att etablera sig. Exempelvis kan nystartade verksamheter med skral ekonomi få start-

skott i billigare lokaler (Jacobs 2005, s. 215). Möjlighet till att människor med olika socioekonomisk status kan bo på samma plats kan bidra till ett mer integrerat samhälle och till att människorna knyter nya kontakter de inte hade gjort annars (Jacobs 2005, s. 222).

I SWOT-analysen bedöms kvaliteten på den äldre bebyggelsen, möjlighet till omformning och utrymme för ny bebyggelse.

1.4. Koncentration av människor

En tillräckligt hög koncentration av människor måste finnas i området, oavsett varför de befinner sig där. Detta gäller även de som vistas där därför att de bor där (Jacobs 2005, s. 176).

För att en god koncentration av människor ska uppstå krävs att det finns tillräckligt många primära funktioner på platsen, och att de är tillräckligt tätt placerade och integrerade. Hur många människor som finns på platsen avgör även hur bra företag och verksamheter kan överleva. Hög koncentration av människor ger bättre underlag för verksamheterna (Jacobs 2005, s. 230).

I SWOT-analysen bedöms kvartersstruktur och bebyggelsens täthet, och hur väl kommunikationerna till området fungerar.

2. KEVIN LYNCH

Kevin Lynch beskriver sin metod att undersöka en stad i boken *The Image of the City* (1960). Metoden går ut på att bedöma staden: hur den hänger ihop och upplevs, de komponenter som finns och hur de fungerar. Elementen som undersöks i analysen är stråk, noder, barriärer, områden och landmärken. Analysen utförs i fält och i kartstudier, då upplevelser av stadsrummet noteras enligt ovan nämnda element. Analysen redovisas både grafiskt och i text.

2.1. STRÅK

Stråk är vägar där folk förflyttar sig. Till stråk räknas vägar för gång- och biltrafik in (Lynch 1960, s. 47). Hur stråken går kan påverka hur lätt det är att orientera sig i området. Om stråken liknar varandra för mycket, med till exempel likartad arkitektur och kvartersstruktur, kan de förväxlas och därmed försvåra orientering (Lynch 1960, s. 61).

2.2. NODER

Noder är de samlingsplatser som kan uppstå där stråk korsar varandra, eller på andra strategiska platser. Dessa fokuspunkter kan på vissa platser bli områdets kärna (Lynch 1960, s. 47–48). Noderna kan ha tydliga gränser, men kan också vara diffusa och formlösa (Lynch 1960, s. 74).

2.3. BARRIÄRER

Barriärer, eller kanter, är linjära element som bryter av mellan områden. Det kan vara vattendrag, hårdtrafikerade vägar eller annat som fungerar som gräns (Lynch 1960, s. 47). Barriärer kan också fungera som stråk, men behöver inte göra det (Lynch 1960, s. 66).

2.4. DISTRIKT

Distrikt är större områden med liknande karaktär kallas för distrikt (Lynch 1960, s. 47). Ett distrikt ska gå att identifiera från insidan. Storlek varierar från plats till plats, då både distrikten och städerna de är en del av har olika struktur och karaktär. Det som ger olika karaktärer är komponenter som kvartersstruktur, arkitektur, aktivitet, invånare, och så vidare (Lynch 1960, s. 67).

2.5. LANDMÄRKEN

Landmärken fungerar som referenspunkter i staden. De är inte nödvändigtvis interaktiva objekt i staden, men de ska vara synliga och kan också ha ett visst symbolvärde. De kan vara punkter i staden, men också utanför. Landmärken visar på var specifika platser finns, men ger framför allt referenspunkter till och känsla för riktning i staden. Landmärken kan också vara mindre detaljer som visar på den lokala identiteten. Specifik utformning av fasader, färgval, och så vidare, kan tydligt tala om vad det är för plats (Lynch 1960, s. 48).

3. GESTALTNING

Baserat på resultatet från tidigare analyser och med grund i Jane Jacobs villkor utformas ett kortfattat program. Programmet ska kort sammanfatta de ingrepp som behöver göras för att skapa en välfungerade stadsbyggnad.

Utifrån programmet gestaltas en illustrationsplan för området. Planen ska gestalta ett möjligt förslag på hur stadsstrukturen skulle kunna se ut.

Bilder på varianter av möjliga ombyggnationer av befintlig bebyggelse och gatumiljöer tas fram för att illustrera hur planförslaget skulle kunna gestaltas.

AVGRÄNSNINGAR

1. ÄMNE

Undersökningen och gestaltungsförslaget behandlar hur Slakthusområdet kan utformas utifrån Jacobs fyra villkor. Djupare undersökningar av exempelvis hur de sociala och ekonomiska värdena ser ut idag skulle komplettera mitt valda ämne väl, men är inte direkt relevanta utifrån vare sig Jacobs eller Lynchs analysmetoder, då dessa, i sammanhanget, är fokuserade på hur området potentiellt skulle kunna se ut i framtiden.

2. GEOGRAFISKT OMRÅDE

Arbetet är begränsat till den bestämda områdesgränsen. Inom denna finns ett område som är tydligt sammanhängande i funktion och stil, och som avgränsas av större omkringliggande vägar. Platsanalys och gestaltning utförs inom dessa gränser. Analyser av kommunikationer och infrastruktur sträcker sig utanför områdesgränsen för att kunna ge en bättre förståelse för hur området relaterar till omgivande stadsdelar.

3. DETALJNIVÅ

Undersökningen och gestaltningen är endast principiella, och inte går ner på detaljnivå. I gestaltungsförslaget redovisas endast stadsbyggnadens och kvarterens struktur och generella bestämmelser.

Översiktskarta Stockholm. Slakthusområdets placering markerat i rött. (Stockholms stadsbyggnadskontor 2014).

RESULTAT

JANE JACOBS OCH SWOT

I det här avsnittet redovisas resultatet av SWOT-analysen utifrån Jane Jacobs fyra villkor. Resultaten sorteras under rubrikerna styrkor, svagheter, möjligheter och risker.

1. Styrkor

Äldre befintlig bebyggelse. En styrka på platsen är delar av den äldre befintliga bebyggelsen. Några av byggnaderna är av hög arkitektonisk kvalitet. Exempelvis de gamla slakthusen och stallen som står vid Hallvägen och Rökerivägen är ritade av arkitekten Gustaf Wickman och är i en sparsmakad jugendstil. Möller & Co:s byggnad på Hallvägen är ritad av bland annat Ralph Erskine (Svedberg 2012, s. 29). Vid omdaning av området kan vissa av husen lämpligen sparas och ny bebyggelse kan uppföras omkring den. På så vis kan stor variation finnas i bebyggelsens ålder från ”början”. Idag är dessa hus byggda glest med mellanrum, men dessa kan potentiellt byggas ihop och på så vis skapa en kvartersstruktur med mindre innergårdar.

Struktur och finkornighet. Idag är området finkornigt bebyggt med många möjliga stråk som korsar området. Det ger möjligheten att utefter befintlig struktur skapa en ny utan att behöva frångå alltför många befintliga referenspunkter eller riva bebyggelse på grund av det. Vissa hus kan byggas ihop för att bilda tydligare kvartersstruktur. Det ger möjlighet till en smidig övergång till en ny kvartersstruktur.

Utformning av befintlig bebyggelse. Mycket av den befintliga bebyggelsen är av en sådan art att den skulle kunna omvandlas för att tjäna andra syften än just kött- och livsmedelsindustri. Garage och större byggnader skulle kunna bli bostäder eller lokaler för verksamheter som kontor, lastkajer skulle kunna lämpa sig för till exempel uteserveringar. Många av de befintliga husen vetter ut mot en eller flera gator. Det är en styrka om man vill skapa en kvarterstruktur med verksamhetslokaler för exempelvis butiker, restauranger, med mera.

Tomma ytor. Dessa kan antingen bebyggas eller omvandlas till grönytor. Exempelvis bangården i områdets södra del skulle kunna lämpa sig för att bli nya kvarter eller parkmark.

2. Svagheter

Låg kvalitet i befintlig bebyggelse. Mycket av den befintliga bebyggelsen är opassande och av låg arkitektonisk kvalitet. Exempelvis Frigoscandias byggnad vid Hallvägen och Hallmästarvägen. I en omdaning av området skulle denna bli tvungen att tas bort.

För små befintliga hus. Några av de hus som däremot är av god kvalitet och lämpar sig för omvandling kan vara för låga för att det ska vara möjligt att med dem skapa en tillräckligt tät stadsdel.

3. Möjligheter

God tillgång på kommunaltrafik. Inom tolv minuters promenad finns två tunnelbane- och tvärbanestationer. För de som färdas med kollektivtrafik är Slakthusområdet lättillgängligt från resten av staden.

Den blivande Söderstaden. Om och när den tänkta Söderstaden uppförs kan Slakthusområdet få förbättrade kommunikation med sin omgivning och ett bättre underlag för området verksamheter.

Globen. Grannen Globen City Shopping och arenorna är ett komplement till funktionerna som finns i Slakthusområdet. Genom att skapa funktioner som idag inte finns i Globenområdet kan en bättre sammanhållning potentiellt skapas.

4. Hot

Buller. Risk finns att bullret blir så störande att folk drar sig för att bo eller bedriva verksamhet på platsen. Bullret gör att det kanske inte är lämpligt att bygga bostäder som vetter mot arenorna eller de hårdtrafikerade vägarna. Aktiviteten i de närliggande arenorna kan orsaka höga bullernivåer. Detta är inte konstant, utan vid enstaka tillfällen.

För låg koncentration av människor. Det finns risk att inte tillräckligt många människor kommer att vistas i stadsdelen för att den ska kunna bära upp en god mångfald av primära funktioner. En anledning till detta skulle kunna vara att det inte blir tillräckligt stor lokalyta för vare sig verksamheter eller bostäder.

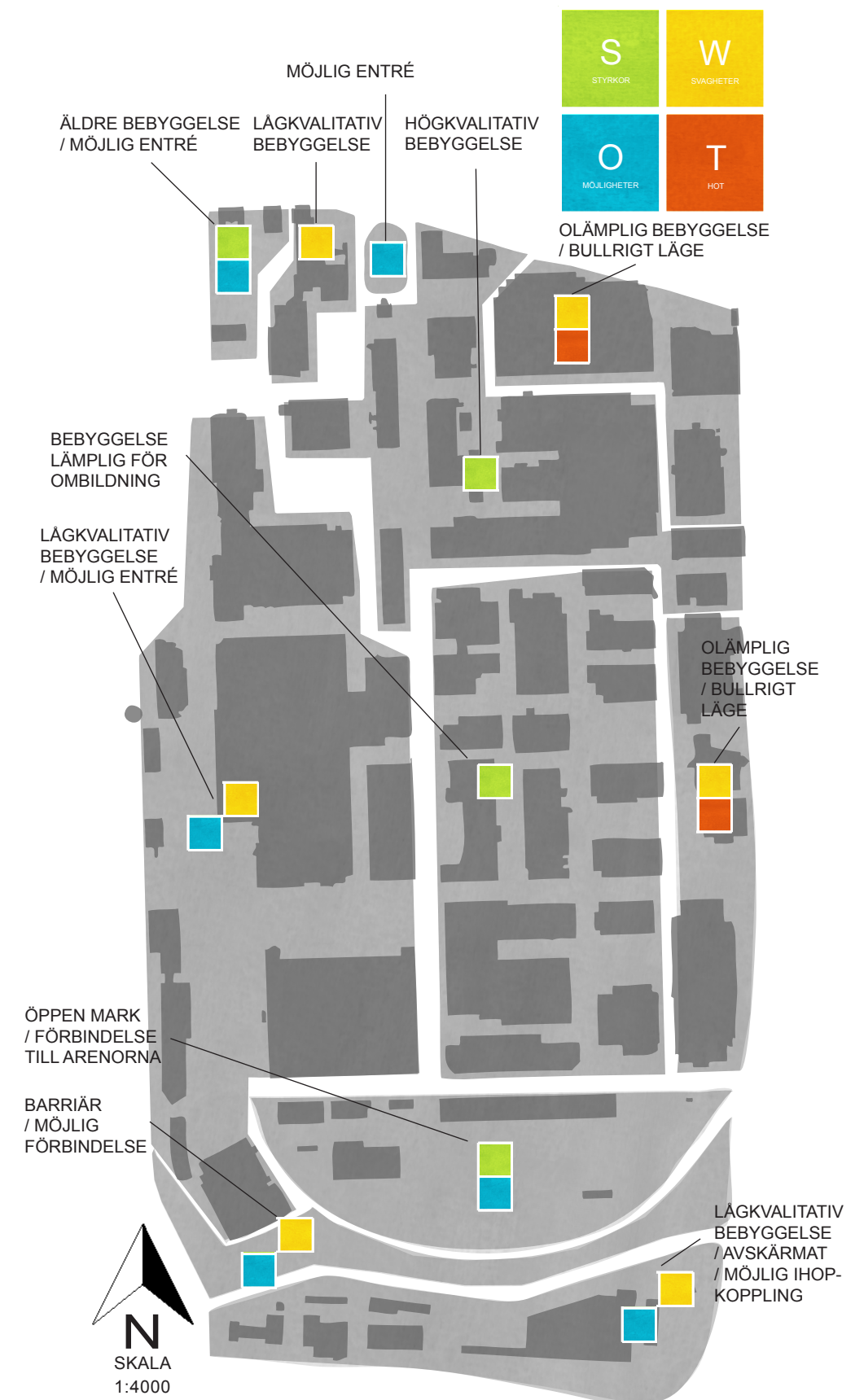
Gles närliggande bebyggelse. De närmsta områdena, utom Globenområdet, är idag glesa bostadsområden med villor och flerfamiljshus. Detta kan försvåra en etablering av Slakthusområdet, då de antagligen inte kommer bidra nämnvärt till besökarantalet.

Globen. Slakthusområdet kan bli konkurrent till Globenområdet. Färre kan söka sig dit på grund av det mer varierade grannområdet.

Dåliga kommunikationer för fotgängare och cyklister. Förutom tunnelbanan och tvärbanan finns få och dåliga kommunikationer till platsen. Det finns få vägar för fotgängare och cyklister. Slakthusområdet är idag omgärdat av hårt trafikerade vägar och andra barriärer som försvårar för att människor ska kunna ta sig till platsen.

1. Tele2-arenan, källa till buller 2. Kontor, Ralph Erskine 3. Slakteribyggnad jugendstil, Gustaf Wickman

Jacobsk SWOT-analys över Slakthusområdet. Baserat på kommunens baskarta (Stockholms stadsbyggnadskontor 2014).

KEVIN LYNCH

Kevin Lynchs analysmetod ger kunskap om hur området används och om hur det fungerar. Det berättar om de rörelsemönster som finns i stadsdelen, om det finns några element som är viktiga för att man ska kunna orientera sig och känna igen stadsdelen.

1. Stråk

Idag finns tydliga stråk genom området, men enbart för biltrafik. Dessa sträcker sig genom området i nord-sydlig och öst-västlig riktning i ett rutnät. De stråk som går i nord-sydlig riktning är väldefinierade, breda och ganska få. De bildar en tydlig riktning genom området. Stråken i öst-västlig riktning är otydliga och smala, med liknande bebyggelse omkring, vilket gör dem lätta att förväxla och försämrar orienteringsförmågan i området.

2. Noder

Få utpräglade noder finns i Slakthusområdet idag. Torget framför Palmenfeldts centrum kan tolkas som en nod för området. Platsen vetter ut från området, och samlar in både fotgängare och biltrafik för att leda in dem på området.

Ett antal mindre platser har karaktär av att vara noder, men är inte utpräglade. Exempelvis korsningarna vid Hallvägen-Slakthusgatan och Slakthusgränd-Rökerigatan, kan räknas till dessa.

3. Barriärer

Slakthusområdet har idag starka barriärer omkring hela området. Mot väst begränsas området av med hus och murar, vilka inte går att passera genom. Åt söder slutar området tvärt med en hög, instängslad terrass, vilken också är omöjlig att passera. Åt norr och öster avgränsas Slakthusområdet med hårt trafikerade bilvägar, tunnelbana och bebyggelse av annan typ och storlek. Dessa barriärer går att passera och har också funktionen av stråk, men främst för tyngre trafik.

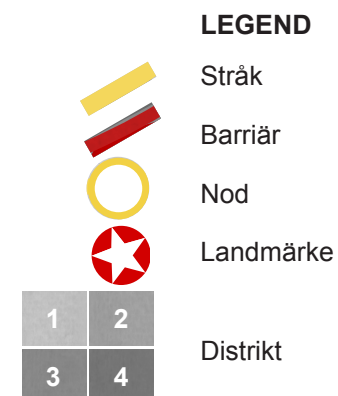
4. Distrikt

Slakthusområdet är för litet att på ett meningsfullt vis kunna delas in i olika, tydliga distrikt. Slakthusområdet kan dock delas in i fyra större inbördes distrikt: det nordvästra, det sydöstra och de två sydligaste. Det nordvästra distriktet är glest bebyggt, med stor andel äldre bebyggelse. Det sydöstra distriktet är tätt bebyggt, med större variation i husens ålder, material och storlek. Det sydligaste distriktet är tydligt avgränsat av en barriär: den svårgenomträngliga terrassen. På grund av detta kan denna del av området räknas som ett eget distrikt.

5. Landmärken

Tornet på Rökerigatan 4, ritad av Gustaf Wickman 1907, är ett tydligt landmärke som syns från i princip hela Slakthusområdet (Svedberg 2012, s. 29). Detta är en tydlig hållpunkt för orientering i området. Både Globen- och Tele2-arenan är tydliga landmärken i det avseendet, även om de ligger utanför områdesgränsen.

Detaljer som fungerar som definierande landmärken för Slakthusområdet är bland annat de skorstenar som finns utspridda. Även äldre tegel- och stenfasader och den stora blandningen av byggnadsstilar talar tydligt om vad det är för område, och fungerar definitivt som lokala landmärken.

DISTRIKT 1

Glest bebyggt med blandning av stora lagerhus av låg kvalitet och äldre kontorslokaler av hög kvalitet. Lättorienterat.

DISTRIKT 2

Tättbebyggt med främst låga hus. Svårorienterat med många, men otydliga stråk.

DISTRIKT 3

Område utan mycket bebyggelse, främst öppen yta eller grönyta. Idag mycket svår åtkomlig.

DISTRIKT 4

Området är tydligt avskilt från de andra med en barriär som är svår att ta sig igenom. Bebyggelse av låg kvalitet, inga landmärken, tydliga stråk eller noder.

1. Tornet vid Rökerigatan, ett landmärke. 2. Globenarenan, ett landmärke. 3. Mycket högteknologisk lösning, typisk för området.

Lynch-analys över Slakthusområdet. Baserat på kommunens baskarta (Stockholms stadsbyggnadskontor 2014).

GESTALTNING

I det här avsnittet tas ett program fram utifrån tidigare analyser, och ett gestaltungsprogram tas därefter fram utifrån detta och Jane Jacobs fyra villkor.

1. PROGRAM

Utifrån Jacobs fyra villkor och tidigare resultat på analyser av Slakthusområdet formuleras ett program. Programmet sammanfattar kort de mål som behöver efterlevas för att skapa en välfungerade stadsbyggnad i Slakthusområdet.

- » *Täta och tydliga kvarter*
- » *Bevarande av delar av befintlig bebyggelse*
- » *Hus som vetter mot gata*
- » *Tydligare stråk genom området*
- » *Fler bostäder*
- » *Fler entréer till området*

Täta och tydliga kvarter med en finkornig struktur bidrar till att skapa en mer lättorienterad stadsdel, med möjligheten att lättare upptäcka mer av området.

Bevarande av delar av befintlig bebyggelse ger en god variation av bebyggelsens ålder och utformning redan från "början", vilket bidrar till att varierande primära funktioner kan etablera sig.

Hus som vetter mot gata ger möjligheten till lokaler som är kommersiellt eller socialt inriktade. För exempelvis restauranger och butiker är detta viktigt. Det skapar också möjlighet till mer privata innergårdar som kan användas både av de boende och verksamma.

Tydligare stråk genom området bidrar till en mer lättorienterad

stadsdel och kan skapa förutsättningarna för att tydligare noder, samlingsplatser, ska uppstå.

Fler bostäder i området gör att fler människor vistas på där under dygnets alla timmar. Med bostäder diversifieras bebyggelsens innehåll, så att den inte bara innefattar företag och andra verksamheter. Det bidrar också till att verksamheterna i området får ett bättre socialt underlag för att kunna överleva på platsen.

Fler entréer till området gör Slakthusområdet mer lättillgängligt och välkomnande, vilket undsläpper för folk att ta sig dit.

2. PLANBESKRIVNING

Planen går inte ner på detaljnivå, utan är endast generell över hur Slakthusområdet kan utformas. Nedan följer en beskrivning av några avvägningar som är relevanta att göra utifrån programmet och Jacobs stadsbyggnadsteori.

2. 1. Struktur

Slakthusområdets nya struktur bildar en tydlig kvartersindelning, med byggnader som vetter ut mot gatan och som innesluter gårdar. På så vis skapas en tydlig gräns mellan vad som är privat och offentlig mark, och ger en tydlig uppfattning om vilka som får vistas var (Nerlund 2014, s. 46).

Genom att husen vetter ut mot gatan skapas också ett tydligare, mer stadligt gaturum. Detta är mycket viktigt för framför allt kommersiella verksamheter som kan vara beroende av att synas och vara lättillgängliga, exempelvis restauranger och butiker.

2. 2. Bebyggelsens höjd, arkitektoniska kvalitet och stil

Genom att bygga ihop gamla hus med nya skapas sammanhållna kvarter med varierande ålder och funktion. De befintliga husen är mellan en och åtta våningar höga, men de flesta är mellan två och fyra våningar höga. För att öka tätheten, alltså antalet och storleken

på lokaler för verksamheter och bostäder, kan man dels bygga husen närmre inpå varandra och bygga ihop dem som beskrivet, men man kan också bygga högre.

Högre bebyggelse ger möjlighet till mer lokalyta. Däremot får bebyggelsen inte vara alltför hög för att stadsdelen ska upplevas som trevlig och människovänlig. Förhållandet mellan hushöjden och gatubreddens måste vara proportionellt för att upplevas som trivsamt (Gehl 2010, s. 164).

Jag har valt att lägga den genomsnittliga våningshöjden något högre än idag, på mellan en och sex våningar. Inga nya hus får byggas högre än sex våningar, och dessa ska läggas i områdets utkanter eller mot större öppna ytor. På så vis ökar områdets täthet, vilket gör att fler människor och verksamheter kan finnas i området.

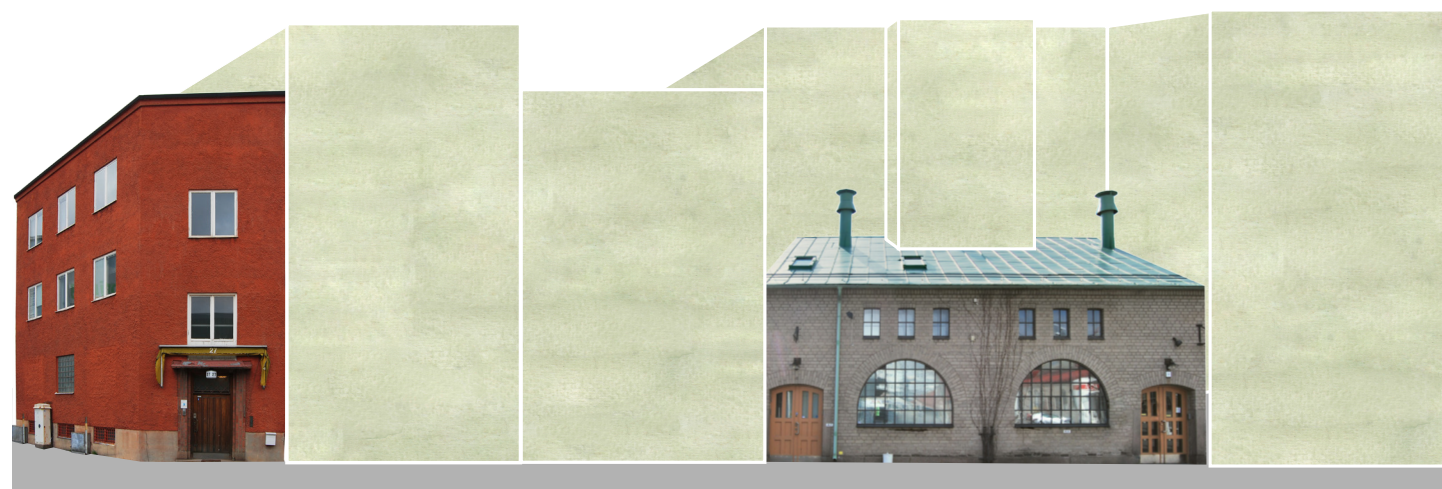
Stilmässigt ska Slakthusområdet hållas öppet. Vid nyexploatering behöver inte den nya bebyggelsen passa in med den befintliga, utan kan vara helt ny för området. Mångfald, även estetisk, är en utpräglad del av Slakthusområdets utformning, och bör så förbli, även vid förnyelse. Bebyggelsen bör dock ha en hög detaljeringsnivå som bedöms lämplig för den relativt lilla skalan på platsen.

Äldre bebyggelse som anses lämplig bör behållas. Vissa av husen kan vara för små och låga för att kunna fungera väl som de ser ut idag, men detta kan lösas genom att man bygger in dem i kvartersstrukturen eller eventuellt bygger ytterligare våningar på dem, om möjligt.

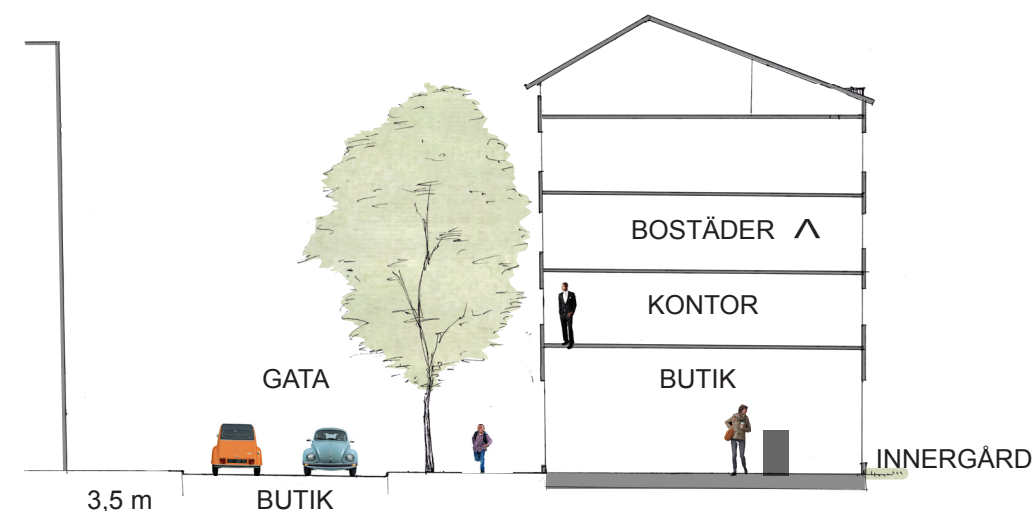
2. 3. Lokalernas innehåll

I husens bottenplan ska lokaler för verksamheter reserveras. Restauranger, kaféer, butiker, kontor, produktion med mera, ska få ta plats. Även kommunala verksamheter vore lämpligt, exempelvis kommunkontor, bibliotek och skola. I de övre våningarna ska lokaler för verksamheter kunna blandas med bostäder.

I områdets utkanter, framför allt mot väst, ska bostadshus finnas. I dagens läge är det lämpligt att lägga lokaler för verksamheter mot öst, eftersom att Slakthusområdet där vetter mot Globen-området, där det

Exempel på hur förnyelse av bebyggelsen skulle kunna ske. T.v. Nya hus insprängda bland äldre. T.h. Nya påbyggnader på äldre hus.

Sektion hus och gata. Skala 1:250.

redan finns verksamheter. Västerut finns idag ett glest villaområde, Enskede gård, vilket gör att det kan vara lämpligt att förlägga bostäder ditåt på grund av exempelvis låga bullernivåer.

För att en mångfald verksamheter och företag ska kunna etablera sig i Slakthusområdet är det viktigt att se till att det finns tillräckligt mycket lokaler för att de ska kunna göra det.

2. 4. Gatornas utformning

Jag har valt att hålla gatorna i området smala för att skapa en mer intim miljö där gatulivet får ta plats. Med smala bilvägar kan hastigheterna hållas nere, vilket skapar en gatumiljö som upplevs både trevligare och tryggare och bjuder in till fler fotgängare och mer spontana aktiviteter (Gehl 2010, s. 19).

De vägar som kan fungera som stråk genom området ska vara de bredaste med 12 meter. Detta ger utrymme för två vägfiler samt trottoarer på 2 respektive 5 meter. Sidogator ska vara smalare med 8 meter, med en fil för bil- och cykeltrafik och trottoarer på 1 till 3 meter (Vägverket 2004). Med breda trottoarer tillåts gatulivet ta plats. Detta ger mer utrymme för uteserveringar och försäljning, mindre gatuträd, med mera, vilket också gör gaturummet mer attraktivt att vistas i.

Kantstensparkering ska vara möjlig längs de bredare gatorna i området, medan de smalare hålls fria från parkerade bilar. Övriga parkeringsplatser läggs förslagsvis under bebyggelsen eller i områdets utkanter för att spara värdefulla ytor i marknivå.

2. 5. Entréer till området

Flera nya entréer till området öppnas upp för att göra det mer tillgängligt utifrån. Entréer för både fotgängare och biltrafik läggs mot villaområdet i väst, tunnelbanan i norr och mot Globen i öst. I söder läggs gångvägar som knyter ihop Slakthusområdets norra del med den idag avskärmade södra delen, och med Sofielundsvägen och närmsta grannen trädgårdsstaden Gamla Enskede. Terrassen som idag fungerar som barriär kan öppnas upp på detta vis.

Slakthusområdet blir då tillgängligt från alla väderstreck, inte bara från norr och öst som det är i dag. Fler entréer underlättar att ta sig in till Slakthusområdet, vilket borde ge bättre förutsättningar för att folk också ska ta sig dit och känna sig välkomna på platsen.

2. 6. Öppna ytor

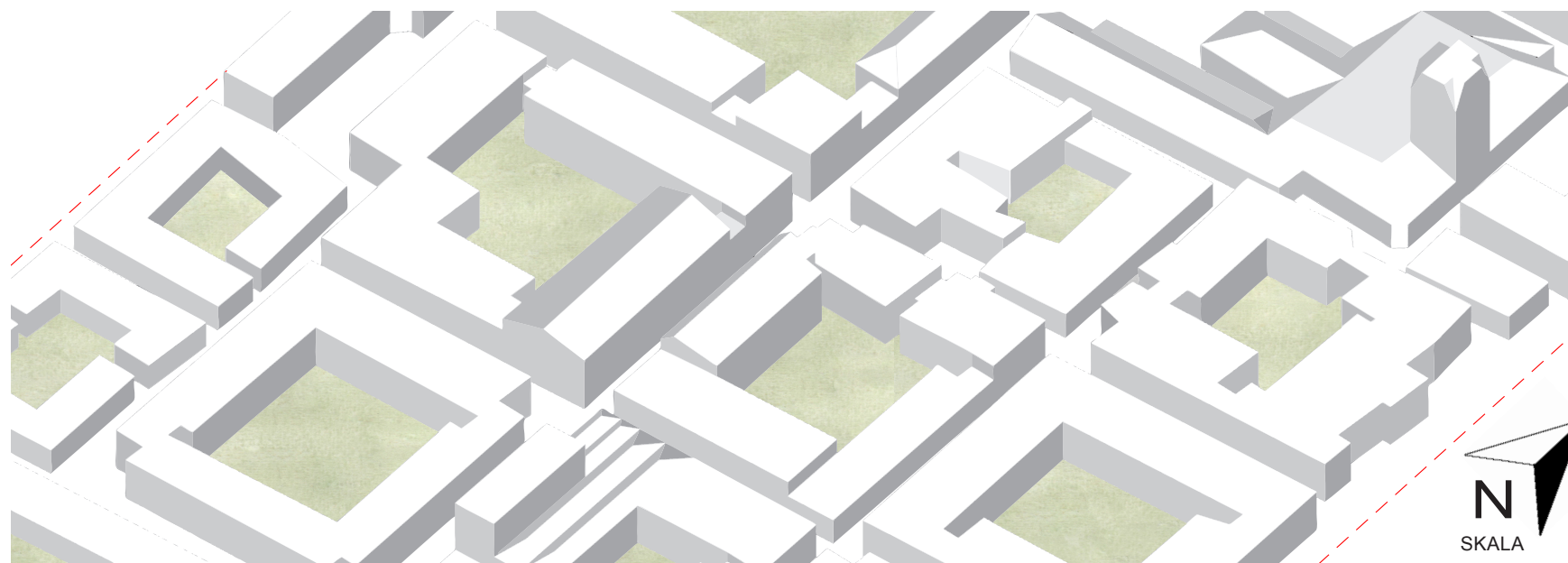
Det är viktigt att tydligt markera om ytor som parker och torg, är privata eller offentliga. Misslyckas detta kan följderna bli att folk drar sig för att använda platsen, då de har svårt att avgöra om de får eller för att de upplever att andra inkräktar på dem (Nerlund 2014, s. 46).

Innergårdarna blir en tillgång på grönytor i området. De ska vara åtkomliga för de som bor eller är verksamma där, och ska vara privata och i princip ska samtliga innergårdar inneslutas av huskropparna.

Torg ska finnas i Slakthusområdets centrala delar. De ska kunna fungera som samlingsplatser och ge utrymme plats för aktiviteter, som till exempel föreställningar, försäljning, med mera.

Ovan. Gatuvy, huvudstråk. Bebyggelsen ska ha verksamheter i gatuplan. Nedan. Vy fågelperspektiv på den föreslagna kvartersstrukturen.

Förslag illustrationsplan.

SKALA 1:10000

Bevarande av äldre bebyggelse. Rött för bevarande, totalt eller delvis.
Baserat på kommunens baskarta (Stockholm stadsbyggnadskontor 2014).

LEGEND

- Bebyggelse, hus. Om ej annat angett, funktion blandad med bostäder, kontor och butiker
- Öppen yta, torg, innergård eller annan grönyta
- Områdesgräns

DISKUSSION

I det här avsnittet diskuteras huruvida den valda metoden är relevant, hur avgränsningarna i arbetet kan ha påverkat resultatet och ett eventuellt utfall vid realisering av förslaget. Därefter behandlas ideologierna i de primära källorna, och avsnittet avslutas med förslag på vidare studier.

RÄCKER DE VALDA METODERNA?

Jane Jacobs stadsbyggnadsteori för en levande stad med mångfald är framtagen för en tätbebyggd innerstad och inte för en mer gles stadsdel i storstadens utkant. De fyra villkoren hon beskriver tar inte direkt hänsyn till att det kan råda andra förhållanden i en sådan stadsdel än i stadens mer centrala delar. Det kan innebära att det eventuellt inte är den bästa metoden för att skapa just en stadsdel in stadens ytterkant, ej heller en relativt gles stadsdel.

Jane Jacobs teori tar inte heller hänsyn till grönstruktur i staden. Det som stöds av teorin är enbart stadsbebyggelse, ej mellanrum mellan husen eller större rekreationsytor. Utifrån Jacobs teori skulle det alltså bli svårt att motivera byggandet av parker. Detta är en brist, då stadsparkar och annan grönstruktur bevisats öka trivselen och hälsan hos stadsbor (Erixon m.fl. 2008). I mitt arbete har jag kompenserat något för detta genom att skapa privata innergårdar och offentliga torgplatser där grönstruktur och rekreation som hör ihop med sådan kan försigkomma.

Trots detta kan dock Jane Jacobs teori säkert fungera väl som vägledare när man gör både översikts- och detaljplaner för nya stadsdelar, även i stadens utkanter. Även om teorin inte räcker till på egen hand kan den säkert ge goda riktlinjer om vad kommunen åtminstone på sikt behöver planera in på platsen för att ge förutsättningarna till en levande och funktionell stad.

En anpassning av Jane Jacobs teori skulle kunna appliceras på den Stockholmska stadsbyggnaden och bli ett hjälpmedel till Stadsbyggnadskontoret. En tydlig handbok i vad såväl nybyggd som gammal stad ska innehålla kan bli ett bra stöd i framtida planering vid stadslig stadsbyggnad.

RÄCKER OMRÅDESAVGRÄNSNINGEN?

Slakthusområdet är ett relativt litet område, i stadsbyggnadssammanhang. Med sina trettio hektar blir det ingen stor stadsdel. Man kan ifrågasätta om det går att uppföra en funktionell stadsdel med stor mångfald när platsen kanske inte är stor nog för att tillräckligt många primära funktioner ska få plats och ha ett tillräckligt underlag för att överleva.

Risken är att även om stadsdelen i sig är väl uppbyggd så kom-

mer inte stadsliv att uppstå inom en överskådlig framtid. Detta är på grund av att omkringliggande områden fortfarande är av förortskarakter, det vill säga är gles bebyggda med få primära funktioner och ingen sekundär mångfald. Detta kan ge dåligt flöde i staden och därmed göra så att få söker sig till Slakthusområdet, eftersom att det helt enkelt innebär att de måste göra längre resor för att ta sig dit (Ståhle 2008). Å andra sidan finns en sannolikhet att de som bor och är verksam i de omkringliggande bostadsområdena söker sig till området just för att det är annorlunda och potentiellt kan komma att ha ett större utbud av tjänster och ett riktigt stadsliv.

KÄLLKRITIK OCH POLITISKA IDEOLOGIER

Många av mina källor har en viss politisk färgning. Exempelvis rapporten *Renässans för den borgelige stadsplaneringen* (Nerlund 2014) är från den liberala tankemedjan Timbro. Naturligtvis är även de partipolitiska pressmeddelandena och artiklarna politiskt färgade. Även Jane Jacobs uttrycker tydligt sina liberala politiska åsikter i sin bok, där hon driver tydliga teser om fri marknad och att de lokala beslutsfattarna inte bör reglera vad som sker i husen och på gatorna i staden för noga. Hon kritiserar även mer storskaliga projekt som lokal administration driver igenom, exempelvis de projekt som motsvarande vårt svenska miljonprogram (Jacobs 2005).

Kanske påverkar beslutsfattarnas och författarnas politiska ideologi och syn på sina medmänniskor hur deras åsikter om stadsplanering ser ut. Samtliga beskriver en stad där företag och andra verksamheter lever organiskt, att de får etablera sig och överleva var helst de kan, men att varken stat, landsting eller kommun borde få blanda sig i var de existerar.

FORTSATTA STUDIER

Mitt arbete behandlar endast de strukturella momenten i planeringen. Vad som skulle kunna komplettera detta vore en fördjupad undersökning i de sociala aspekterna av den befintliga stadsdelen och hur dessa skulle komma att förändras vid en omdaning.

För att den plan som föreslås i studien ska kunna realiserats skulle en individuell bedömning och plan behöva göras för i princip varenda byggnad i Slakthusområdet. Arkitektoniska lösningar för att bygga ihop den befintliga bebyggelsen skulle också kunna tillföra mycket i detta och i liknande projekt. En mer precis bedömning av den framtida platsens behov skulle tillföra mycket, då bland annat verksamhetsgraden då kan bestämmas bättre.

Det vore intressant att undersöka andra teorier med syfte att bygga stadslig stad, inte bara Jane Jacobs. Teorierna måste kunna anpassas till det byggnadsklimat som finns i Sverige idag för att vara relevanta. Jane Jacobs teori är endast en, och även om den skulle fungera väl självständigt, vore det av värde att hitta andra teorier att kombinera

den med. Det vore även välgörande att finna teorier för stadsbyggnad som kan appliceras på glesare städer — men också för att nyanlägga stadsdelar och att omvandla förorter och industriområden till stadslig stad.

REFERENSER

- Ankersjö, Per (2014) *Nej till IKEA-koloss i Söderstaden*. <http://www.mynewsdesk.com/se/centerpartiet-i-stockholms-stad/pressreleases/per-ankersjoe-c-nej-till-ikea-koloss-i-soederstaden-978534>
- Erixon, Hanna; Ståhle, Alexander; Andersson, Erik; Borgström, Sara; Caballero, Leandro; Ernstson, Henrik & Zetterberg, Andeas (2008) *Regionens täthet och grönstrukturens potential*. Kungliga Tekniska Högskolan.
- Gehl, Jan (2010) *Cities for People*. Washington: Island Press.
- Hellekant, Johan (2013) *Ikea gör jättesatsning i Söderstaden*. Svenska Dagbladet, 22 januari. http://www.svd.se/nyheter/inrikes/ikea-gor-jattesatsning-i-soderstaden_7847966.svd
- Jacobs, Jane (2005), *Den amerikanska storstadens liv och förfall*. Göteborg: Daidalos.
- Lynch, Kevin (1960) *The Image of the City*. Cambridge: M.I.T Press & Harvard University Press
- Nerlund, Henrik (2014) *Renässans för den borgeliga stadsplaneringen*. Stockholm: Timbro.
- Nordin, Sten (2013) *Minst 1 000 nya jobb i Söderstaden genom etablering av IKEA och IKANO*. <http://www.mynewsdesk.com/se/moderaterna-stockholms-stad-lan/pressreleases/sten-nordin-minst-1-000-nya-jobb-i-soederstaden-genom-etablering-av-ikea-och-ikano-829960>
- Vägverket (2004) *Vägar och gators utformning: sektion gaturum*. Borlänge: Vägverket.
- Stockholms stad (2010) *Söderstaden 2030*. Stockholm: Alfa Print.
- Stockholms stadsbyggnadskontor (2012) Ortofoto
- Stockholms stadsbyggnadskontor (2014) Baskarta
- Ståhle, Alexander (2008) *Compact Sprawl: Exploring public open space and contradictions in urban density*. Kungliga Tekniska Högskolan.
- Svedberg, Johanna (2012) *Slakthusområdet — omvandling av ett industriområde*. Blekinge Tekniska Högskola: Sektionen för planering och mediedesign.

Bilder som inte är refererade tillhör författaren © Hedvig Lindblom Ågren

